

Институт
за
европска
политика.
Скопје

МИСЛЕЊЕ ЗА ЗАКОНОТ ЗА ИЗМЕНА И ДОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА СУДОВИТЕ (Службен весник на РМ 83/2018)

Јуни, 2018 година

Norwegian Embassy

Belgrade

The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Овој проект е финансиран од Европската Унија.

Овој проект е ко-финансиран од амбасадата на Кралството Норвешка во Белград

www.norveska.org.rs

Издавач: Институт за европска политика – Скопје и Хелсиншки Комитет за човекови права на РМ

Автор: судија м-р Антоанета Димовска

Овој документ е овозможен со финансиска поддршка од Европската Унија и амбасадата на Кралството Норвешка во Белград, во рамките на проектот Мрежа 23 + што го спроведоа Институтот за европска политика - Скопје и Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија. Наведените мислења во овој документ се мислења на авторите и не ги одразуваат ставовите на донаторите.

Правосудниот систем во Република Македонија беше критикуван и во извештаите на експертската група предводена од Прибе, со давање на конкретни препораки за унапредување на истиот. Со цел спроведување на препораките дадени во извештаите на ЕК и од експертската група предводена од Прибе, новата Влада на РМ започна со спроведување на активности во делот на правосудството утврдени со [Планот 3-6-9](#). Беше подготвена [Стратегија за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017 – 2022 година](#), како солидна база за понатамошни реформи и законски измени. Во подготовка на Стратегијата беа вклучени многу чинители и беа прифатени забелешките дадени од страна на Здружението на судии и други релевантни невладини организации. Во април 2018 година беа усвоени измените на Законот за судови и Законот за судскиот совет.

Со измените на Законот за судовите (Сл. Весник на РМ 83/2018), не се постигна целта во целост за да се направи вистинска реформа во судскиот систем на Република Македонија на начин што ќе им овозможи на граѓаните фер и правично судење од независен и непристрасен суд. Суштинските реформи во делот на судството допрва треба да следат. Секако дека независност и непристрасноста во најголем дел зависи од интегритетот на судиите, но начинот на организирање на судскиот систем и начинот на неговото функционирање претставува значителен дел од патот кон наведената цел.

Членот 28 од Законот за судовите остана непроменет и со последните измени на законот и од аспект на подобрување на функционирањето на судскиот систем неопходна е негова измена. Имено:

Во моментот има невоедначеност во бројот на предмети во судовите, неопходна е детална анализа за обемот на работа на секој од судовите заради утврдување на потребниот број на основните судови. Притоа земајќи во предвид дека територијата на Република Македонија е релативно мала не се загрозува правото на граѓаните за непречен пристап до правдата. *Постоењето на толку голем број на судови носи само негативни финансиски импликации на судскиот буџет, а од аспект на судската заштита нема никви импликации.* Помалиот број на судови значи и поедноставно следење и воедначување на судската пракса. Од друга страна судиите во населени места кои се мали се соочуваат со поголем ризик од разни притисоци, со кои судија кој е вистински професионалец може да се справи, но мора да се признае дека во моментот за жал тоа не е така. Деталните анализи со сигурност ќе покажат голема разноликост во бројот на предметите по кои постапуваат судиитеи разноликост во судската пракса на ниво на основните судови.

Брзото разрешување на трговските спорови и воедначеноста на судската пракса во овие спорови може да се постигне со *формирање на трговски судови или суд*. Ова е поврзано со потребите на стопанството за ефикасно разрешување на трговските спорови, со тоа се ослободуваат финансиски средства што пак влијае на забрзувањето на економскиот раст на државата и секако на правната сигурност на евентуалните странски инвеститори и секако на домашните фирми. Сооглед на постоењето на специјализирано одделение во Основниот суд Скопје 2 за трговски спорови и стечај и постоењето на вакви

оддели во други судови, *би требало да се направи анализа на квалитетот на одлуките кои се носат од судиите кои работат само на овој вид на спорови за разлика од квалитетот на одлуките кои се носат од судиите кои неминовно сооглед на бројот на предметите мораат да работат предмети од секаков вид.*

Членот 37 во делот на обврската на Врховниот суд за следење и воедначување на судската пракса е многу значајна и добра измена, но не е јасно зошто странките се исклучени од можноста да поднесат барање за воедначување на судската пракса. Ова мора да се има во предвид затоа што странката во граѓанска постапка може самата да се застапува и во случаи определени со закон да истапи без бранител во кривичната постапка, во прекршочната постапка, но кога ќе воочи дека има различна судска пракса токму при оставарувањето на нејзините права во конкретна судска постапка не може да поднесе барање што е во спротивност со другите закони.

Членот 42 е проблематичен од неколку аспекти. Судиите – поротници се лаичкиот елемент во постапката, а треба задолжително да посетуваат обука во Академијата за судии. Судиите – поротници не би требало да посетуваат обука во академијата, токму затоа што се лаичкиот елемент во постапката. Со посетувањето на обуката се менува нивната улога затоа што им се дава некаков вид на “професионалност“, што целосно е спротивно на процесните закони и поставеноста на функцијата на судството согласно уставот да ги штити правата и слободите на човекот, а тоа да биде под лупа на јавноста – граѓаните. Секој судија кога постапува како претседател на советот, должен е на судиите – поротници да им го објасни значењето на нивната функција во постапката. Доколку судијата тоа не може да го направи тогаш судството има проблем со судијата. Не може да се очекува друг да ја превземе таквата улога. Проблематична е и старосната граница за судиите – поротници и нема оправдување по однос на возраста од 60 години како крајна возраст до кога можат да ја вршат функцијата на судија – поротник. *Оваа одредба е дискриминирачка и би требало да се помести границата колку што е возраста за оставрување на старосна пензија.*

Во моментот поради констатираните неправилности при изборот и унапредувањето на судиите, во основните судови има судии со поголем стаж од судиите во Апелационен суд и од судиите во Врховниот суд, а со самото тоа и поголемо искуство. *Треба да се овозможи избор на судии од основните судови во Врховниот суд со утврдени критериуми.*

Сооглед дека рефермите на судскиот систем се прават најмногу поради начинот на избор и именување на судиите и отсуството на почитување на било какви критериуми со чие почитување би се избрале најдобрите кандидати, при измените на Законот за судовите треба *особено внимание да се посвети на членовите од законот кој го регулираат начинот на унапредување на судиите во повисок суд.*

Во таа насока треба да се *изврши детална анализа како се унапредени судиите во последните 10 години да се провери нивниот квалитет во сите инстанции, за да се направат вистински персонални реформи кои ќе значат*

избор на судии со знаење и пред се интегритет. Исто така треба детално да се провери и квалитетот на судиите во основните судови и со тоа ќе се изнајде вистинско решение како да се направи избор на судии од основните судови во Апелационите судови и во Врховниот суд. За таа цел би требало да се има во предвид следното:

Стажот од 4 години е многу мал за да биде избран некој судија во Апелационен суд. Тоа ќе го потврди секој судија кој навистина е искрен. Овој период е навистина премал за да еден судија да стекне знаење, но и сигурност да одлучува во предмети кои речиси 90% завршуваат во Апелационите судови.

Земањето на бодовите при изборот е проблематичен од причина што се бодува бројот на завршени предмети, односно квантитативно, а тие се пресметуваат согласно ориентационата норма која ја определува Судскиот совет. Доколку некој параметар е ориентационен неговото земање како фиксен критериум при унапредувањето е симптоматично. Што се однесува до квалитативните резултати во ситуација кога судството има проблем со неоедначената судска пракса многу често судиите на основните судови кои опстојале на своето правно мислење и кое подоцна повисоките судови го прифатиле, довело до укинување на одреден број одлуки, кое нешто се одразува на бројот на бодовите, а тоа нешто и на можноста за унапредување на судијата. Ваквата забелешка пред се се однесува на Законот за измена на законот за судскиот совет, но Законот за судовите ги регулира критериумите за избор на судија во повисок суд, па нужно е да се истакне ваквата забелешка.

Што се однесува до критериумите за избор на судија во Врховен суд важи се погоре наведеното, со уште една забелешка, а тоа е утврдениот критериум од најмалку 6 години непрекинато работно искуство како судија во Апелациониот суд или 6 години непрекинато работно искуство во Управниот или Вишиот управен суд. Од аспект на потребата од реформи во судството ваквата законска одредба е спротивна на причините поради кои Република Македонија дојде во ситуација да мора најголемите реформи да ги направи во судскиот ситем. Од друга страна со ваквата законска одредба се дава можност на судија од Управниот суд после само 6 години вкупен судски стаж да може да биде избран во Врховниот суд. Со самиот факт дека судијата на Управен суд може директно да биде избран во Врховниот суд на Република Македонија кој е првостепен суд, судиите од основните судови се ставени во нерамноправна положба.

Во овој моменти во основните судови има голем број на судии кои имаат многу поголемо работно искуство од судиите во повисоките судови. Па така има судии кои веднаш беа избрани во Апелационите судови по навршувањето на работно искуство од 4 години, истите после 6 години веднаш можат да бидат избрани за судии во Врховниот суд, а судиите во основните судови кои во овој момент имаат 20 и повеќе од 20 години искуство се неспорни отлични резултати во работата не можат да бидат избрани во Врховниот суд. Доколку навистина се прави реформа во судството мора да се даде можност

овие судии да бидат унапредени, заради знаењето, искуството и интегритетот кој го поседуваат, а од добро познатите причини небиле унапредени во повисок суд.

По однос на законските одредби за изборот на судија во Вишиот управен суд мора да се размисли за условот од 3 години како работно искуство како судија во Управниот суд. Во моментот кога била донесена ваквата измена, а заради потребата да се формира Вишиот управен суд можеби и била оправдана, но искуството од 3 години е премало за еден судија да биде избран во највисокиот суд во управната материја.

Членот 57 став 1 од законот ја утврдува обврската судијата да носи “тога“ и согласно законот не носењето на истата претставува дисциплинска повреда. *Никаде не е пропишано на кој временски период судијата има право на нова тога* со оглед на фактот дека тогите кои судиите ги носат се од 1997 година, па истите се предаваат од судија на судија. Веќе толку се неугледни со оглед на нивната старост што никако не придонесуваат на целта заради која е востановена обврската истите судиите задолжително да ги носат.

Членот 72 утврдува дека годишните одмори во судовите се од 15 јули до 15 август. *Треба да се изврши анализа колку судења се одржани во периодот од 15-ти август до 1-ви септември. Од анализите кои се неформални може да се заклучи дека многу малку судења се одржуваат.* Судењата кои судиите за прв пат ги закажуваат, најчесто потоа се одлагаат по барање на странките и нивните полномошници заради користење на годишен одмор. Со одлагањето само се зголемуваат трошоците во постапката. *Работатата на судовите во смисла на редовно постапување би требало да се ограничи на периодот надвор од 15-ти јули и 1-ви септември.*

Членот 73 ги дискриминира судиите по однос на другите носители на јавни функции и воопшто према другите граѓани со пропишаната одредба дека истиот заминува во пензија со навршена возраст од 64 години. *Оваа одредба мора да се усогласи со другите закони во кои се регулира возраста за заминувањето во старосна пензија.*

Членот 75 утврдува дека под нестручно и несовесно вршење на судиската функција се подразбира незадоволителна стручност или несовесност на судијата што влијае на квалитетот и ажурноста во работењето и помеѓу другото доколку е донесена пресуда на Европскиот суд за човекови права во која е утврдена повреда на членовите 5 и 6 од Европската конвенција за човековите права. *Ваквата законска одредба не соодветствува со членот 109 став 7 од Законот за судскиот совет кој предвидува дека во случај Европскиот суд за човекови права да донесе пресуда во која е утврдена повреда на членот 6 на удијта ќе му бидат намалени 10 бода од утврдените бодови при оценувањето на неговата работа. Се поставува прашањето дали судијата со ова не се казнува два пати, со оглед дека поради нестручно и несовесно вршење на функцијата може да биде разрешен (член 74 став 1).* По однос на оваа измена треба да се проверат искуствата и законите на земјите членки на Европската унија па и на другите европски држави со оглед на тоа дека оваа одредба за првпат се внесува.

Членот 78 утврдува како една од дисциплинските мерки и упатување на судијата на дополнителни часови стручна обука во Академијата за судии и јавни обвинители од најмалку три часа во период од три месеци. Ваквата дисциплинска мерка не соодветствува со ниедна дисциплинска повреда. *Истата би можела да дојде во предвид како задолжителна обврска на судијата доколку при оценувањето покаже слаби резултати.*

Обврската од член 99, судовите задолжително да ги објават донесените одлуки на веб страницата на судот во рок од два дена од изготвувањето и потпишувањето од аспект на не правосилните одлуки е проблематично. Треба да се анализираат искуствата на европските земји, *каде речиси во повеќето од нив се објавуваат само правосилни одлуки.*

Членот 108 е во колизија со членот 83 став 1. Имено доколку со членот 108 е утврдено дека Средствата за работа на судовите се обезбедуваат со Судскиот буџет, како посебен дел на Буџетот на Република Македонија, означен со "Судска власт". *Тоа значи дека има нејсанотија кои материјални, финансиски и просторни и други услови за работа ќе ги обезбеди Министерството за правда.* Можеби една од причините за лошата финансиска, материјална и просторна состојба на судовите, како и кадровската неекипираност е токму ваквото законско решение. *Мора да се дефинираат надлежностите на Министерството за права со таксативно набројување кои се тие надлежности по однос на обезбедување финансиски, материјални и просторни услови за работа на судовите.* Ваквата одредба од член 83 став 1 создава само нејаснотија и неможност судовите да си обезбедат услови за работа кои би биле соодветни на значењето на функциите кои ги извршуваат.